АНАЛИЗА ФИНАНСИЈСКОГ ПОЛОЖАЈА И ЗАРАЂИВАЧКЕ СПОСОБНОСТИ ПРЕДУЗЕЋА “ТРЕПЧА АД ЗВЕЧАН - У РЕСТРУКТУИРАЊУ”*

THE ANALYSIS OF FINANCIAL POSITION AND EARNING ABILITY OF THE
ENTERPRISE “TREPČA AD ZVEČAN – U RESTRUKTUIRANJU“

Срећко Милачић¹

Милош Павловић²

Универзитет у Приштини, Економски факултет Косовска
Митровица, Србија

Сажетак: Аутори се у раду баве анализом финансијског положаја и зарађивачке способности предузећа предузећа Трепча – у реструктуирању. Анализираће се биланс стања и биланс успеха предузећа за период од 2009. до 2012. године. Циљ рада јесте да се оцени финансијски положај и зарађивачка способност анализом појединих аспеката наведених извештаја и да се на тај начин укаже на тренутну ситуацију у предузећу.

Кључне речи: финансијска анализа, финансијски положај, зарађивачка способност, Трепча – у реструктуирању.

Abstract: The authors of the paper are dealing with analysis of financial position and earning ability of the „Trepča – u restruktuiranju“. The subject of the analysis is balance sheet and income statement, for the period from year 2009. to 2012. The aim of this paper is to evaluate the financial position and earning ability by analyzing mentioned reports and in that way to highlight current situation in the company.

Keywords: financial analysis, financial position, earning ability, Trepča – u restruktuiranju.

УВОД

Финансијска анализа подразумева селекцију, процењивање и интерпретацију финансијских података и других значајних информација које, између осталог, треба да помогну приликом процењивања финансијског положаја и зарађивачке способности предузећа.

У раду ћемо извршити анализу биланса стања и биланса успеха предузећа Трепча – у реструктуирању. У првом делу рада биће речи о почецима експлоатације руде на овом простору и

* Рад је резултат научно-истраживачког рада у оквиру пројекта III 47023 „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“ који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ srecko.milacic@pr.ac.rs

² milos.pavlovic@pr.ac.rs

настанку предузећа Трепча као и о тренутној ситуацији у којој се ово предузеће налази. У наставку ће се извршити анализа финансијског положаја и зарађивачке способности предузећа. Анализа је заснована на редовним финансијски извештајима предузећа за период од 2009. до 2012. године, који су доступни на сајту Агенције за привредне регистре. Предузеће Трепча се од 2010. године налази у реструктурирању, па је један од циљева овог рада да се сагледају резултати тог процеса.

1. ТРЕПЧА – НЕКАД И САД

Трепча је велико лежиште олово-цинкане руде у Србији, које обухвата западне, југозападне и јужне делове Копаоника и спада међу највећа у Европи. Експлоатација њених рудних богатстава је отпочела у доба краља Милутина почетком XIV века и трајала је до краја XVII века. Између два светска рата 1927. године, британска компанија Трепса Mines Limited отпочиње радове на овом подручју, отварањем рудника 1930. године и градњом топионице олова 1940. године. После Другог светског рата, имовина енглеске компаније бива национализована и од те имовине направљен је Рударско-металуршко-хемијски комбинат олова и цинка Трепча, који је у једном тренутку запошљавао око 20.000 радника и производио око 70% минералних сировина старе Југославије. Данас, услед специфичне ситуације у јужној српској покрајини, већи део комбината Трепча није оперативан, а додатни проблем представља и дотрајала опрема.

Према последњим проценама из 2001. године, преостали капацитет Трепче је око 29 милиона тона руде, од чега је 999 хиљада тона олова, 670 хиљада тона цинка и 2.200 тона злата (<http://sr.wikipedia.org/sr/Трепча>, датум приступа: 15.10.2013.год.).

Комбинат Трепча данас функционише као два самостална ентитета, подељен по етничком принципу – већи јужни, који је под управом Унмика (око 65%) и северни који контролишу Срби (око 35%).

У 2009. години, предузеће Трепча, због неискоришћених капацитета своје организационе целине – Фабрика заштитне обуће у Лепосавићу, оснива зависно предузеће Трепча-Игал ДОО Лепосавић. Априла 2010. године, Агенција за приватизацију је донела одлуку о покретању поступка реструктурирања предузећа ХРМХК Трепча АД. Основни подаци предузећа дати су у табели 1.

Табела 1.: Подаци предузећа Трепча – у реструктурирању

Назив	Трепча – у реструктурирању
Пуно пословно име	Холдинг Рударско Металуршки Хемијски Комбинат Трепча АД Звечан – у реструктурирању
Матични број предузећа	09022643
Правна форма	Затворено акционарско друштво
Седиште	Звечан
Адреса	Ул. Краља Петра Првог бб
Датум оснивања	29.06.1992.
ПИБ	102562924
Величина	велико

Извор: Агенција за привредне регистре, www.apr.gov.rs;
датум приступа: 06.10.2013.год.

Према законским нормама предузеће се третира као велико и такво разврставање извршено је на основу података из биланса стања. Међутим, фактичко стање је сасвим другачије јер су од 2000. године, управљање над већим делом овог комбината преузели Унмик и Кфор, па би остатак комбината који је остао под надлежношћу државе Србије био развртан у средња, а можда чак и мала предузећа.

Након потписивања Кумановског споразума 11.06.1999. године и доношења Резолуције 1244 од стране СБ УН, дошло је до потпуног етничког чишћења трепчиних производних погоно јужно од реке Ибар и заузимања фабрика од неовлашћених група појединаца. Тада су од Трепче незаконито одвојени следећи организациони делови (преузето из Напомена уз финансијски извештај предузећа Трепча – у реструктурирању за 2012. годину, www.apr.gov.rs):

- Рудници Кишница и Ново Брдо – Приштина са погонима рудници Ајвалија, Кишница, Бадовац, Ново Брдо и флотација Кишница у селу Бадовац;
- Рудник Трепча – Стари Трг са флотацијом Стари Трг;
- Фабрика батерија Пећ;
- Фабрика накита и металних производа Фамипа Призрен;
- Фабрика полиестера Подујево;
- Фабрика ловачке муниције Србица;
- Фабрика боја и лакова „Екстра“ Вучитрн;
- Фабрика заштитне опреме Баре;
- Металургија Цинка Косовска Митровица;
- Фабрика акумулатора Косовска Митровица;

- Фабрика процесне опреме Косовска Митровица;
- Фабрика одржавања и делова „Фоид“ Косовска Митровица.

Наведене организационе целине су под ингеренцијом УНМИК-а па се производња обавља под њеним надзором и у оквиру те администрације.

Данас предузеће Трепча управља само организационим целинама северно од реке Ибар, где спадају (преузето из Напомена уз финансијски извештај предузећа Трепча – у реструктурирању за 2012. годину, www.apr.gov.rs):

- Металургија олова Звечан;
- Фабрика за прераду отпадних акумulatora Звечан;
- Центар за истраживање и развој Звечан;
- Друштвени Стандард Косовска Митровица;
- Обезбеђење имовине и лица Звечан,
- Рудници и флотација Лепосавић (Копаоник);
- Фабрика заштитне опреме Лепосавић;
- Сектор за финансије и банкарство Звечан;
- Сектор Маркетинга Звечан;
- Сектор за план, анализу и организацију Звечан;
- Транспорт Звечан.

Организационе целине из централне Србије, ван границе са Косовом и Метохијом, су изашле из састава Трепче у периоду од 2000. до 2005. године.

У току су преговори између Владе Републике Србије и САД о приватизацији Трепче, где би САД откупили 51% акција свих рудника Трепче (како северно, тако и јужно од Ибра). Овакав сценарио би представљао добро решење за Србију, будући да се 65% предузећа налази јужно од Ибра и да је Србија од 2000. године изгубила контролу над тим делом. На овај начин, Србија би имала 49% акција целог предузећа (укључујући и погоне у јужном делу КиМ), док би остатак акција продала САД-у (више о овоме: <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/298566/Amerikanci-kupuju-rudnike-na-Kosovu>; датум приступа: 20.09.2013.год) . На тај начин биле би поништене све досадашње активности и покушаји „косовских институција“ да приватизују погоне Трепче који су под управом Унмика.

2. АНАЛИЗА ФИНАНСИЈСКОГ ПОЛОЖАЈА И ЗАРАЂИВАЧКЕ СПОСОБНОСТИ ПРЕДУЗЕЋА У ПЕРИОДУ ОД 2009. ДО 2012. ГОДИНЕ

Због немогућности обављања основне делатности, Трепча није у могућности да исплаћује зараде радницима. Влада Републике Србије је на основу Закључка од 2003. године преузела обавезу да исплаћује накнаде зарада у виду социјалне помоћи за све раднике. Трепча АД Звечан је 2012. године запошљавало 2.917 радника.

Предузеће Трепча, због објективно условљених околности данас претежно обавља делатност у сфери секундарне и терцијалне делатности где спадају угоститељство и рентирање простора.

Што се тиче обављања основне делатности, око 1.250 радника Трепче ангажовано је на производњи у рудницима Црнац и Бело Брдо у флотацији у Лепосавићу и на производњи олова у Звечану, а зараде су у распону од 500 до 1000 евра. Око 1.800 радника нема посао и они примају привремене накнаде за незапослене из буџета Републике Србије и по 30 евра месечно из Трепче. Комбинат Трепча тренутно производи оловни и циков концентрат, олово разних квалитета и оловно-антимонске легуре. (Субашић, Б., 2013.)

Табелом 2 приказан је биланс стања предузећа Трепча, прилагођен за потребе анализе. Већ је поменуто да се у билансу стања овог предузећа и даље евидентира имовина целог некадашњег предузећа које је данас под управом Унмика, па по тим подацима предузеће располаже значајним износом сталне имовине, што не одговара фактичком стању. У даљем раду анализираће се неки од података исказани у финансијским извештајима овог предузећа, уз напомену да се ради о подацима свих организационих делова предузећа, како оних јужно од Ибра тако и оних северно.

Уколико се погледа укупна актива предузећа, долази се до закључка да стална средства имају преко 99% учешћа у укупној активи, док су обртна средства на нивоу који је у последњих 4 године мањи од 0,50%, што се види из следећег прегледа:

2009	Стална средства	99.69	Обртна средства	0.31
2010	Стална средства	99.77	Обртна средства	0.23
2011	Стална средства	99.89	Обртна средства	0.11
2012	Стална средства	99.94	Обртна средства	0.06

*Подаци су у %

Нека дубља анализа структуре имовине предузећа нема смисла будући да оно не обавља своју основну делатност.

Када се погледа пасива биланса стања предузећа за посматрани период могуће је уочити следећи однос капитала и дугорочних резервисања и обавеза:

2009	Капитал	34	Дугор. рез. и обавезе	66
2010	Капитал	39	Дугор. рез. и обавезе	61
2011	Капитал	41	Дугор. рез. и обавезе	59
2012	Капитал	42	Дугор. рез. и обавезе	58

*Подаци су у %

**Табела 2.: Биланс стања предузећа Трепча – у реструктурирању
прилагођен за потребе анализе (у 000динара)**

	2012		2011		2010		2009	
	износ	%	износ	%	износ	%	износ	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
АКТИВА								
I СТАЛНА ИМОВИНА	4,893,628	99.94	4,886,650	99.89	4,915,432	99.77	4,663,535	99.69
1. Нематеријална улагања	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
2. Некретнине, постројења и опрема	4,483,584	91.57	4,476,900	91.51	4,555,623	92.47	4,636,587	99.11
3. Дугорочни финансијски пласмани	410,044	8.37	409,750	8.38	359,809	7.30	26,948	0.58
II ОБРТНА ИМОВИНА	2,857	0.06	5,480	0.11	11,199	0.23	14,529	0.31
1. Залихе	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
2. Стална средства намењена продаји и средства пословања којима се обуставља	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
3. Краткорочна потраживања, пласмани и готовина	2,857	0.06	5,480	0.11	11,199	0.23	14,529	0.31
III ОДЛЮЖЕНА ПОРЕСКА СРЕДСТВА		0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
УКУПНА АКТИВА	4,896,485	100.00	4,892,130	100.00	4,926,631	100.00	4,678,064	100.00
ПАСИВА								
I КАПИТАЛ	2,061,800	42	1,982,441	41	1,932,455	39	1,598,564	34
1. Основни капитал	6,880,443	141	6,801,392	139	6,801,392	138	6,467,604	138
2. Резерве	50,245	1	49,941	1	0	0	0	0
3. Нереализовани добици/губици по основу хартија од вредности		0	0	0	0	0	0	0
4. Нераспоређени добитак	4	0	45	0	103	0	86	0
5. Губитак	4,868,892	99	4,868,937	100	4,869,040	99	4,869,126	104
II ДУГОРОЧНА РЕЗЕРВИСАЊА И ОБАВЕЗЕ	2,834,685	58	2,909,689	59	2,994,176	61	3,079,500	66
1. Дугорочна резервисања	0	0	0	0	754	0	751	0
2. Дугорочне обавезе	1,091,408	22	1,091,408	22	1,091,408	22	1,091,408	23
3. Краткорочне обавезе	1,743,277	36	1,818,281	37	1,902,014	39	1,987,341	42
III ОДЛЮЖЕНЕ ПОРЕСКЕ ОБАВЕЗЕ	0	0	0	0	0	0	0	0
УКУПНА ПАСИВА	4,896,485	100	4,892,130	100	4,926,631	100	4,678,064	100

Извор: финансијски извештаји предузећа Трепча – у реструктурирању, преузето са сајта агенције за привредне регистре: www.aprg.gov.rs; датум приступа: 06.10.2013.

Процентуално учешће капитала се од 2009. године повећава у односу на дугорочна резервисања и обавезе. У 2009. години учешће

*Анализа финансијског положаја и зарађивачке способности предузећа
Трепча АД Звечан - у реструктурирању*

Капитала износило је 34% укупне пасиве, док се у 2012. години тај проценат попео на 42%.

Даљом анализом извора финансирања, уочава се да предузеће из ранијег периода има значајан непокривени губитак, па добитак из текућег периода распоређује на покриће тог губитка. Непокривени губитак се по посматраним годинама кретао на следећи начин:

2009.	Губитак	4.869.126
2010.	Губитак	4.869.040
2011.	Губитак	4.868.937
2012.	Губитак	4.868.892

**Подаци су у 000 динара*

Добитак у посматраним годинама, настао је по основу позитивне разлике између осталих прихода и осталих расхода, а као последица отписивања обавеза за нето зараде по основу застарелости из 2003. и 2004. године и он се по годинама кретао на следећи начин:

2009.	Добитак	86
2010.	Добитак	103
2011.	Добитак	45
2012.	Добитак	4

**Подаци су у 000 динара*

У табели 3 су приказани подаци из биланса успеха предузећа, прилагођени за потребе анализе. Увидом у биланс успеха предузећа Трепча – у реструктурирању, могуће је закључити да је оно у свакој од посматраних година исказивало скроман приход по основу пословних активности, док су пословни расходи далеко превазилазили пословне приходе, па је из тог разлога у свакој од посматраних година исказиван пословни губитак. Готово исти случај је и са финансијским приходима и расходима.

Нето добитак на крају периода, и ако минималан, пре свега је остварен захваљујући осталим приходима који у све четири посматране године далеко превазилазе остале расходе. Исказани остали приходи резултат су отписивања обавеза за нето зараде по основу застарелости из 2003. и 2004. године, што је већ речено и приликом анализе пасиве биланса стања.

У колони % табеле 3 извршено је поређење апсолутних износа других категорија у односу на пословне приходе. Будући да је пословни приход скроман релативна разлика појединих расхода у односу на пословне приходе је и по више стотина процената.

Табела 3.: Биланс успеха предузећа Трепча – у реструктурирању прилагођен за потребе анализе (у 000 динара)

	2012		2011		2010		2009	
	износ	%	износ	%	износ	%	износ	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I ПОСЛОВНИ ПРИХОДИ	6,034	100.00	8,181	100.00	6,232	100.00	4,535	100.00
1. Приходи од продаје	2,239	37.11	4,999	61.10	3,285	52.71	2,149	47.39
2. Повећање вредности залиха	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
3. Смањење вредности залиха	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
4. Остали пословни приходи	3,795	62.89	3,182	38.90	2,947	47.29	2,386	52.61
II ПОСЛОВНИ РАСХОДИ	84,208	3,760.96	95,624	1,912.86	107,765	1,729.22	169,268	7,876.59
1. Набавна вредност продате робе	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
2. Трошкови материјала	2,050	91.56	7,037	140.77	17,603	282.46	57,794	2,689.34
3. Трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи	5,679	253.64	5,713	114.28	5,823	93.44	5,654	263.10
4. Трошкови амортизације и резервисања	74,566	3,330.33	80,541	1,611.14	82,157	1,318.31	102,279	4,759.38
5. Остали пословни расходи	1,913	85.44	2,333	46.67	2,182	35.01	3,541	164.77
III ПОСЛОВНИ ГУБИТАК (II-I)	78,174	3,491.47	87,443	1,749.21	101,533	1,629.22	164,733	7,665.57
IV ФИНАНСИЈСКИ ПРИХОДИ	21	0.94	22	0.44	0	0.00	0	0.00
V ФИНАНСИЈСКИ РАСХОДИ	50	2.23	808	16.16	754	12.10	627	29.18
VI ОСТАЛИ ПРИХОДИ	78,750	3,517.20	89,722	1,794.80	112,841	1,810.67	166,934	7,767.99
VII ОСТАЛИ РАСХОДИ	543	24.25	1,448	28.97	10,451	167.70	1,488	69.24
IX ДОБИТАК ИЗ РЕДОВНОГ ПОСЛОВАЊА ПРЕ ОПОРЕЗИВАЊА	4	0.18	45	0.90	103	1.65	86	4.00
X НЕТО ДОБИТАК ИЗ ПОСЛОВАЊА КОЈИ СЕ ОБУСТАВЉА	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
XI ДОБИТАК ПРЕ ОПОРЕЗИВАЊА	4	0.18	45	0.90	103	1.65	86	4.00
1. Порески расход периода	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
2. Одложени порески расходи периода	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
3. Одложени порески приходи периода	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
XIII НЕТО ДОБИТАК	4	0.18	45	0.90	103	1.65	86	4.00

Извор: финансијски извештаји предузећа Трепча – у реструктурирању, преузето са сајта агенције за привредне регистре: www.apr.gov.rs; датум приступа: 06.10.2013.

Главни извор пословних прихода је из терцијалне делатности. (Табела 4). Као што се може уочити приходи предузећа су изузетно скромни, имајући у виду капитал предузећа, и свде се само на

наведене две врсте прихода. Приходи од продаје су углавном остварени по основу обављања угоститељске делатности.

**Табела 4.: Преглед пословних прихода по врстама предузећа
Трепча – у реструктурирању (у 000 динара)**

Година	Приходи од продаје на домаћем тржишту	Приходи од закупнина
2009.	2.149	2.386
2010.	3.285	2.947
2011.	4.999	3.182
2012.	2.239	3.795

Извор: финансијски извештаји предузећа Трепча – у реструктурирању, преузето са сајта агенције за привредне регистре: www.apr.gov.rs; датум приступа: 06.10.2013.

За разлику од пословних прихода, остали приходи су исказани у много већим износима, а углавном се односе на отпис обавеза за зараде из ранијег периода (Табела 5). Поред тога у 2009. и 2010. години у занемарљивом износу у оквиру осталих прихода јављају се и добици по основу продаје непокретности, постројења и опреме (57 хиљада динара у 2009. год.), добици од продаје учешћа и дугорочних хартија од вредности (207 хиљада динара у 2009. год.), остали непоменути приходи (у 2009. год. 994 хиљ. дин., у 2010. год. 596 хиљ. дин.) и приходи од усклађивања вредности остале имовине (596 хиљ. дин. у 2009. год.).

**Табела 5.: Преглед осталих прихода предузећа Трепча – у
реструктурирању по основу отписа обавеза за зараде
(у 000 динара)**

Година	Приходи од смањења обавеза
2009.	165.080
2010.	112.651
2011.	88.969
2012.	78.750

Извор: финансијски извештаји предузећа Трепча – у реструктурирању, преузето са сајта агенције за привредне регистре: www.apr.gov.rs; датум приступа: 06.10.2013.

Као што се може видети, приходи предузећа Трепча – у реструктурирању су скромни, а број запослених велики, па је из тог разлога, а имајући у виду целокупну ситуацију, држава преузела

обавезу исплате зарада запосленима, од којих је само део радно ангажован.

Чињеница да се предузеће од 2010. године налази у реструктурирању и да се тренутно бави делатношћу која му није основна је забрињавајућа и не представља неко трајно решење, тим пре јер потенцијала за покретање производње и радно ангажовање свих запослених и те како има.

ЗАКЉУЧАК

У раду је приказана анализа финансијског положаја и зарађивачке способности предузећа Трепча – у реструктурирању и указано је на тренутну ситуацију у којој се налази ово предузеће.

Од некадашњег гиганта који је запошљавао и до 20.000 радника, предузеће Трепча је данас дошло у ситуацију да:

- контролише свега 35% својих организационих јединица, лоцираних северно од реке Ибар;
- располаже застарелом опремом;
- не располаже готово никаквим обртним средствима;
- основни извор прихода не представља бављење основном делатношћу, већ бављење угоститељством и рентирањем простора;
- више од половине запослених није радно ангажовано;
- нема могућност да из својих средстава плаћа зараде запосленима;
- већ три године се налази у поступку реструктурирања а и даље нису решени кључни проблеми у вези упошљавања радника.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ранковић, Ј. (1997). *Репетиторијум о финансијском положају и кредитној способности предузећа*, Поником, Београд;
2. Субашић, Б. (2013). Приватизација Трепче: Србија улагала, а Приштина продаје, *Вечерње новости*, 20. април 2013., Компанија Новости, Београд;
3. <http://sr.wikipedia.org/sr/Трепча>;
4. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/298566/Amerikanci-kupuju-rudnike-na-Kosovu>;
5. www.apr.gov.rs;
6. Крстић, Ј. (2006). Финансијска анализа у функцији управљања друштвом, *Ревизија*, Зборник радова са другог симпозијума, Златибор.

Рад је примљен: 29.11.2013.

Рад је прихваћен за штампање: 01.12.2013.